

ПРИЛОЗИ

УДК: 371.671:003-028.31(=163.41)(091)
https://doi.org/10.18485/kij.2017.64.1_2.5

РАЈНА М. ДРАГИЋЕВИЋ*
Универзитет у Београду
Филолошки факултет

Оригинални научни рад
Примљен: 01.03.2017.
Прихваћен: 15.04.2017.

ПРВИ СРПСКИ БУКВАРИ ДО ПРВОГ СРПСКОГ БУКВАРА**

Поводом 190 година од објављивања *Првог српског буквара* Вука Стефановића Карацића, у овом раду говори се о овом буквару, као и о оним српским букварима који су му претходили. Фокус истраживања представљају пропратни садржаји старих буквара, посебно избор текстова којима се увежбавало почетно читање. Ауторку рада занимало је да ли су се аутори првих буквара трудили да неким методичким поступцима или занимљивостима у садржају привуку пажњу ученика. На крају рада наводе се закључци о разликама у начину обраде градива у данашњим и старим српским букварима, пре свега оним из XVIII века.

Кључне речи: буквар, Први српски буквар, Вук Карацић, почетна настава читања и писања, српски језик.

* rajnad@yahoo.com

** Делови овог рада изговорени су 20. априла 2017. године у Музеју језика и писма у Тршићу, приликом отварања изложбе ПРОСВЕТ(Л)И СЕ! 190 ГОДИНА ВУКОВОГ ПРВОГ СРПСКОГ БУКВАРА, чије су ауторке мр Дајана Ђедовић и мср Ана Чутуровић из Културног центра „Вук Карацић” у Лозници. Већи део текста изложен је истог дана на округлом столу БУКВАР – ПРВА КЊИГА, ПРВА РАДОСТ И ПРВА БРИГА, који је одржан у Кући писаца у Тршићу, такође у организацији Културног центра „Вук Карацић” из Лознице.

1. Повод за истраживање. Ове године навршава се 190 година од објављивања Вуковог *Првог српског буквара*. Прошло је и 420 година од најстаријег српског буквара, чији је аутор инок Сава, а обележавамо и 300 година Буквара Гаврила Стефановића Венцловића, као и 250 година Буквара Захарија Орфелина.

2. О ЗАДАЦИМА БУКВАРА. Прва асоцијација на *буквар* јесте да је то свакако први уџбеник у формалном образовању, а понекад прва и често најважнија књига у животу сваког човека. Ако направимо грешку на првом кораку и саставимо одбојну прву књигу, велика је шанса да ћемо заувек одвратити децу од књига. Због тога је пред ауторима буквара најтежи методички задатак, вероватно убедљиво тежи од оног који имају остали састављачи уџбеника. Од те књиге највише се очекује, па је за оне који прелиставају букваре једно од кључних питања каквим су пропратним садржајима испуњени, чиме је аутор покушао да мотивише ученике. Основни садржај је по правилу јасно детерминисан, циљ је описмењавање ученика, али радознали посматрач се пита носи ли та књига још неку поруку и ако је носи, из каквих се садржаја она ишчитава.

Тешко је замислити строжег и незадовољнијег оцењивача буквара од Душка Радовића (2006: 389). Ево његове оцене свих буквара света, која узнемирава, али и инспирише:

„Сви буквари света, бар они које сам могао да упознам, блиски су идејни и интелектуални рођаци... У целом званичном школском свету то су старе и старомодне књиге, нејаке памети, превазиђених досетки и вештина, лаичких и дилетантских ликовних решења. Духовна сирочад међу свим другим књигама. То ме је поразило. Каква су се све велика и лепа чуда збила, у међувремену, у најширим „нешколским“ просторима! До каквих се драгоцених искустава и резултата дошло у литератури, информацијама, на филму, у цртаном филму, у ликовној уметности, у економској пропаганди! А буквари су одолевали и одолели?! У веку учења, знања, великих и брзих промена, највеће размене међународних искустава у свему, буквари су остали нетакнути и непромењени. Хербаријуми давно увенулих духовних цветова. Више је знања и вештине (интелигенције, духа, маште и укуса) уложила Кока-кола за пропаганду своје обојене и зашећерене воде, него школа за славу и величање читања и писања. Негде у дубокој духовној провинцији згрчио се над столом мали мајстор од овог заната, са гушчијим пером у руци. Над главом му лети Цамбо Цет, под прозором брекће Цип, на транзистору свира Цез, на столу му Цем, свуд око њега Цунгла савремених збивања, а он, слеп и глув, дозива речи и појмове из свог детињства и буквара и пише раскреченим пером – Цамија, Цибра, Цак, Цбун, Цезва.”

Овако строг став о свим букварима света има права да изнесе, ипак, само онај ко је написао по свему нови буквар. Из неких разлога Д. Радовић свој буквар никада није завршио. Понудио је нека занимљива решења, али тај одговоран и мукотрпан посао, ипак, није довео до коначног циља. Најтеже је написати буквар. Ипак, ове речи Душка Радовића треба имати у виду приликом оцењивања буквара и њихових садржаја (опширније о схватањима Д. Радовића о букварима и уџбеницима исп. Драгићевић 2008).

Треба, међутим, размишљати и о томе да образовање као процес, па и уџбеник као експонент тог процеса треба да садржи одређену дозу традиционалности и да у некој мери мора да чува конзервативни дух, па је важно питање како

успоставити преко потребан баланс између модерног и традиционалног у свим уџбеницима, па и у букварима.

3. О НАЈСТАРИЈИМ СРПСКИМ БУКВАРИМА. Како су се усавршавали буквари? Како су се мењали њихови основни и пропратни садржаји? Какви су то буквари утемељили ове данашње? За ову прилику прегледали смо десетак буквара, махом из XVIII века, као и *Први српски буквар* Вука Караџића из 1827. године, тражећи у њима зачетке методичких садржаја који би привукли децу да с вољом уче азбуку.

Историја српских буквара обрађена је у неколико истраживања. Педагошки музеј је 2010. године објавио зборник истраживања о букварима под насловом *Буквари и букварска настава код Срба*, који је уредила Бранислава Јордановић, а исте године је Борјанка Трајковић написала *Библиографију српских буквара (1597–2008)*, у издању Завода за уџбенике и Педагошког музеја. *Буквар* је као одредница обрађен у *Лексикону образовних термина*, објављеном на Учитељском факултету, 2014. године, а нашу пажњу посебно привлачи приступ професорке Бранкице Чигоје (2010). У центру њеног истраживања с разлогом су била питања историје српског језика, јер су српски буквари сведоци развоја српског књижевног језика од српскословенског, преко рускословенског и славеносрпског, до српског књижевног језика, заснованог на народном језику. Послужићемо се њеним прегледом у изношењу општих основних података о букварима, а затим ћемо се фокусирати на њихове методичке и васпитне поруке.

3.1. Општи подаци о неким од најстаријих српских буквара. Најстаријим српским букваром сматра се Буквар инока Саве из 1597. године. Прошло је, дакле, 420 година од његовог настајања. Како примећује Б. Чигоја (2010: 516), из времена када су ницале штампарије у манастирским средиштима (прво Цетињска штампарија, па штампарија у манастирима Рујно, Грачаница, Милешева, Мркшина црква итд.), „сачуван је српски штампани Буквар Инока Саве, пореклом из Дечана, који је из свог писарског центра, понесен ентузијазмом, отишао у Венецију (1597) да обелодани оно за чим је вапила тадашња српска култура – описмењавање на најсавременији начин, путем штампане књиге, путем букварске наставе.” Прво издање овог буквара чувало се у Народној библиотеци у Београду и изгорело је у пожару, приликом немачког бомбардовања, 6. априла 1941. године. Касније издање овог буквара сачувано је на 4 листа, на којима је изложен азбучни систем српскословенске ћирилице. Када је у XVI веку настао овај буквар, мало који народ је имао књиге сличног садржаја.

Осамнаести век је донео неколико значајних буквара. „О томе колико су буквари били актуелни код Срба у XVIII веку”, пише Душица Грбић (2010: 53), „сведочи приличан број њихових издања, која су претежно настала у другој половини тога века, од 1761. до 1798, као и чињеница да су три штампарије – Римничка, Теодосијева и Курцбекова, отпочеле штампање српских књига управо букварима.” На самом почетку XVIII века, пре, дакле, тачно три века, године 1717, настао је рукописни буквар Гаврила Стефановића Венцловића на српскословенском језику.

Први учитељ рускословенског језика Максим Суворов донео је 400 примерака тзв. *московског буквара* Теофана Прокоповича. Ово *Первоје ученије отроком* написано је руском црквеном ћирилицом, на рускословенском језику, а објављено је у Москви 1724. године. Срби су први пут прештампали ову књигу 1726. године у Римнику (данашња Румунија).

Рускословенским језиком писан је и буквар Захарија Орфелина *Первоје ученије хотјаишчим учитсја књиг писмени славенским, називаемоје Буквар* (Венеција 1767, Беч 1792). Посебно је значајан по томе што поред рускоцрквене ћирилице даје преглед и руске грађанске ћирилице.

Године 1770, у Бечу, Курцбек је штампao тзв. *кијевски буквар* (прештампани руски буквар кијевског издања) са називом *Буквар или началноје ученије чловјеком хотјаишчим учитсја славено-сербским*. „Штампар Курцбек је 1781. године објавио једну од дефинитивних редакција за српске школе *Буквар ради србскога јуношества в хунгарском кралевствије и присовокупљених јему предјелах*. Овај буквар писан је на рускословенском и на немачком језику паралелно, познат као „бечки буквар”, и доживео је многобројна издања и у Бечу и у Будиму, све до половине XIX века, а у Србији је био у употреби све до 1839. године” (Чигоја 2010: 532).

Проф. Бранкица Чигоја издваја ових неколико буквара као најзначајније до Вуковог *Првог српског буквара* из 1827. године, који је писан на народном језику, реформисаном, српском ћирилицом.

3.2. ЗБОГ ЧЕГА СЕ ВЕЋИ БРОЈ СРПСКИХ БУКВАРА МОЖЕ НАЗВАТИ ПРВИМ? Многи од ових буквара заслужују да се назову првим. Буквар инока Саве из 1597. године први је штампани узорак буквара и први написан на српскословенском језику. Буквар Гаврила Стефановића Венцловића први је (најстарији) сачувани рукописни буквар. Буквар Теофана Прокоповича први је буквар написан на рускословенском језику. У буквару Захарија Орфелина по први пут се јавља руска грађанска азбука, а *Први српски буквар* Вука Караџића први је буквар написан на народном језику реформисаном ћирилицом.

3.3. УОБИЧАЈЕНА СТРУКТУРА СТАРИХ СРПСКИХ БУКВАРА. Без обзира на то да ли су писани на српскословенском, рускословенском, славеносрпском или, у Вуковом случају, на народном језику, сви ови буквари имају сличну структуру. Писани су, пре свега, да би корисници научили да читају, и то црквене текстове. Писменост је била у служби очувања вере и нације, а та димензија се јасно огледа у структури буквара.

У свима њима се на почетку наводи азбука на једној страници, затим следе слогови (прво двословни, па трословни), па једносложне речи, а затим вишесложне, издељене цртицама по слоговима. Нема кукица и квачица којима се у данашњим букварима помаже деци да постепено овладају писањем слова и већ та чињеница сведочи о томе да су буквари заиста служили само за овладавање читањем. Сви буквари садрже списак најважнијих речи које се у црквеним текстовима наводе скраћено (под титлом), а поред се исписују у пуном облику. Затим следе обавезни црквени текстови (нпр. божје заповести, молитве итд.), а

на крају се наводе бројеви. У неким букварима износе се и називи правописних знакова, као и основна правила о употреби тачке, запете итд. Текстови нису прилагођени дечијем узрасту, нити би се могло рећи да су први буквари били књиге за децу. Необично је колико се у то време приступ детету разликовао од данашњег. Аутори буквара нису размишљали о томе да ли су букварски садржаји усаглашени са когнитивним развојем детета. Нико се, осим Орфелина, није трудио да мотивише ученика. И Орфелин и Вук у предговорима својих буквара примећују да су деца по три-четири године учила да читају и да често нису успевала да савладају азбуку.

Из данашње перспективе веома је необично одвајање ране наставе читања од писања. Данас су незамисливи буквари који служе само за овладавање читањем, а необична је већ и сама идеја да се описмењавање завршава на савладавању читања.

4. СВЕТОВНИ САДРЖАЈИ У СТАРИМ СРПСКИМ БУКВАРИМА. Има, међутим, у неким од ових буквара и креативнијих садржаја, у ближој вези са свакодневним животом. Тако, на пример, *Буквар ради сербског јуношества* (Беч, 1789), који је карактеристичан и по томе што му је лева страна написана на немачком, а десна на славеносрпском, садржи и пословице. Ево неких од њих, које ћемо навести у прилагођеној форми: *Бој се Бога, твори право и не бој се никога. Не буди лењив, но делај твоје дело са прилежанијем. Кто много говори, тај јест многозналица или лажа. О том не говори што добро не знаш. Лењиваго човека цели свет презирает. Кто един крат солгал, томе другиј крат ретко веруетсја.* Пословице су одабране да би послале једну важну поруку, а то је да треба марљиво радити. У овом буквару наводе се и *Краткије повести* (нпр. *Проссердечное дете, Все излишно ест нездраво, Јатак*, а затим текстови *О сујеверју, О исповеди, О молбе, О заблуждении* итд.

У буквавару под називом *Буквар или началноје ученије хотјаиштим учитсја књиг писмени славено-сербским* из 1770. године, пажња корисника се побуђује занимљивим садржајима, опет религиозног карактера, али који се односе на хришћанска правила живљења: 10 божјих заповести, 7 тајни Новог завета, 7 дарова Светога духа, 7 дела милости тела, 7 дела милости духа, 7 смртних грехова.

Од свих буквара по много чему се издваја Орфелинов буквар из 1792. године. Први пут се у буквар уводе две боје – црвена и црна. Неке странице су украшене вињетама. Уводи се рубрика *Примечаније*, у којој се наводе бројна додатна објашњења. Како је већ речено, наводи се и грађанска ћирилица, чиме се шаље порука да буквар не служи само за читање црквених садржаја (што, уосталом, и у самом Предговору наглашава Орфелин, износећи да је корисно читати политичке књиге јер садрже бројне мудрости). У Примеченијама се наводе конкретни савети учитељима о томе шта треба да питају децу и какви се одговори очекују. Овај буквар личи на уџбеник више од свих осталих. На 19. стр. Орфелин каже да се у вези са распоредом слогова није угледао на старе српске букваре, већ на петербуршке и латинске. Тај искорак у садржају буквара је

изгледа изазван другачијим узорима и храброшћу да се не понављају садржаји изнесени у дотадашњим букварима.

У шестој глави, која се зове *О богопознанији*, Орфелин објашњава да наше спасење зависи од богопознанија и богочестија и да деца због тога треба да се упознају са хришћанским законом још у време „нежног младечества”. Да би деца научила како Бога треба волети и како га се треба бојати, у Буквару су изнесена три поглавља: *О Бозе*, *О божјој промисли* и *О божјим законима*. У седмој глави налазе се различите молитве, а затим следе световни садржаји.

Први световни садржај посвећен је аритметици, за коју Орфелин каже да има пет делова: численије (бројање); совокупљеније (сумирање), које данас називамо сабирањем; вичитаније (извадење), данас – одузимање; умножавање; разделијеније. У примечанијама Орфелин наводи примере математичких задатака које препоручује учитељима. Један од тих задатака гласи: Тројица получили у дар 18 форинтов. Дакле по колико свакому имати надобно?

Девето поглавље носи наслов *О ГРАЖДАНСКИХ ВЕШЋАХ*. На почетку поглавља Орфелин објашњава како српски народ често не разуме када се говори о историјским, географским и другим питањима. Он каже како неко чита историју „ТАКО КАК БИ КТО В МРАЧНОЈ НОЧИ БЕЗ ФОНЕРУ (фењера) ХОДИЛ ПО УЛИЦАМ”. Због тога он жели да представи деци такве садржаје које треба свако да зна, и то ПРОСТО ПО СЕРБСКИ. Орфелин на тај начин скреће пажњу на проблеме недостатка терминологије, која је подразумевала да се о општим питањима различитих наука могло разговарати само на страним језицима. Карта света у буквару се назива Ландкарта. Наводе се само четири континента: Европа, Азија, Африка и Америка. Америка се одређује као „нова част света”, па се зато зове још и Нови свет. Историја се дефинише као „ОПИСАНИЕ СВЕГА ТОГА ШТО У СВЕТУ КАД ПРИКЉУЧИЛО СЕ”.

У поглављу које носи наслов *МЕСЕЦСЛОВ* наводе се имена празника у свим месецима током године. На крају књиге се налази Придатак, у коме се наводи списак важнијих историјских догађаја и година када су се догодили. Сви дотадашњи буквари и многи који ће касније бити написани садржавали су називе бројева и таблицу множења, што значи да су буквари служили и за стицање математичке писмености, али је Орфелинов буквар био први који је омогућавао и основе духовне писмености из области већег броја наука. Из данашње перспективе, необичан је такав приступ буквару – он није служио само за описмењавање већ је, у најширем смислу, био почетница у духовном и образовном животу својих корисника.

Орфелинов буквар био је прва књига за ученике, али и вероватно први уџбеник са методичким напоменама посвећеним наставницима, па чак и родитељима. На крају Предговора, Орфелин предлаже да се направе карте и да се на свакој од њих напише по једно слово. Детету треба дати по „две карти чрез ден” да их има у рукама и да се игра с њима, а указати му да на једној карти пише *Аз*, на другој *Буки* или сл. Затим треба што чешће у току дана тражити од детета те карте: „Дај ми *Аз!*” или „Дај ми *Буки!*” Детету треба обећати воћку ако донесе правилно слово. Орфелин сматра да ће дете на тај начин за 15 дана научити да чита, а додаје да је

то и проверио. Боривој Чалић (2010: 63) закључује на основу неких Орфелинових записа да је он, изгледа, „чрез карточке”, давне 1762. године, описменио свог четворогодишњег сина Петра. Док прелиставамо остале букваре тог времена, лако постаје јасно да су овакви педагошки поступци и идеје далеко испред свог времена и да нас по својој креативности уводе у XX, па и XXI век.

Споменућемо још једно Орфелиново дело, а то је *Латински буквар и један кратки словник латинског језика*. Овај буквар објављен је у Венецији 1766. године. У питању је двојезични латинско-славеносрпски буквар, чији најважнији део представља двојезични речник, који се наводи на крају. Тај речник сматра се првим српским ћириличним речником и по томе такође указује на величину и значај Захарија Орфелина. Простире се од 24. до 47. стране ове књиге и подељен је на кратке тематске групе: О НЕБЕСНИХ, О ЕЛЕМЕНТАХ, О ВРЕМЕНИ, О ЗВЕРАХ, О ПТИЦАХ, О РИБАХ, О ЧЕЛОВЕКУ, О СРОДСТВУ, О ДОМЕ, О ХАЉИНАХ, О ГРАДЕ, О НАУКИ, О ПУТЕШЕСТВИЈИ, О ВЛАДЕНИИ, Глаголи (подељени у 4 врсте према начину промене). Тематска група о човеку састоји се из следећих речи: *народ, човек, душа, лице, образ, лик, тело, глава, теме, мозак, чело, следе очи, влас, ухо, око, обрва, зеница, суза, нос, ноздрве, уста, зуб, језик, чељуст, подбрадак, брада, брк* итд.

Треба имати на уму повремене домете наших старих буквара као свеобухватних првих књига. У некима од њих, дакле, наилазимо на зачетке српске научне терминологије, па и ћириличне лексикографије. Запажамо још једну необичност: данас не постоје двојезични буквари, а у XVIII веку било је неколико таквих, славеносрпско-немачких или славеносрпско-латинских.

Овако је стање у свету буквара дочекало Вуков *Први српски буквар* из 1827. године. О овом Вуковом делу, према речима проф. др Александра Милановића, историчара српског језика, писано је мање него о свим осталим. Вуков Буквар има укупно 18 страница. На прве три странице налази се знаменити Предговор, из којег ћемо дословно цитирати првих десетак редова, како бисмо скренули пажњу на Вукову задивљеност над писмом као људским проналаском:

„Што су гођ људи на овоме свијету измислили, ништа се не може испоредити с писмом. Пријатељу или знанцу своме, који је на далеко преко бијелог свијета, послати мисли своје на комаду артије; читати, што су други писали прије двије иљаде година, и написати, да могу други послје неколико иљада година читати; то је наука која ум љуцки готово превазилази, и могло би се рећи, да је онај, који је први њу измислио, био више Бог, него човек. Писмо је отворило пут уму љуцкоме, да се приближи к Богу по могућству своме.”

Вук затим износи запажање да су досадашњи учитељи и букавари криви због тога што нека деца годинама уче да читају и у томе не успевају и што је „сва српска књига у читању псалтира”. Као основни проблем традиционалног приступа учењу читања Вук види у чињеници да су деца била подучавана да читају називе слова (*Аз, Буки, Веди, Глагољ, Добро, Јест* итд.) уместо да учитељи деци „не казују никаква имена слова, него само њиове гласове”. Данас изгледа необично да је овај проблем представљао кључно методичко питање у раној настави читања и да се није подразумевало да децу не треба оптерећивати за тај

узрост компликованом дистинкцијом назив слова – глас који је њиме означен (*Аз, Буки, Веди ... – А, Б, В ...*).

Сам текст Буквара простире се на 15 страница, а започиње реформисаном азбуком која има 29 слова и којој недостаје слово Х (које је Вук први пут употребио 1836. године, дакле, девет година након објављивања Буквара). Колико год да је Вуков буквар револуционаран у погледу језика и писма, методички се он углавном уклапа у дотадашње букваре и не досеже Орфелинов. Као и у старим букварима, прво се наводе двословни слогови, па двосложне речи подељене цртицом, затим трословне речи, па онда оне које имају мало компликованију структуру слогова. Занимљиво је и ново то што се као први текстови предлажу пословице, дакле световно, а не црквено штиво. Прва пословица гласи: *Ко ради Бог не брани*, а издвајамо још и ове: *Ко се брине за туђе послове сам своје заборава. Многи човек није назадан Богом већ собом. Ради као да ћеш сто година живити, а моли се Богу као да ћеш сутра умријети. Боље је поклизнути ногом него језиком. Ко један пут слаже други пут му се не вјерује ако и истину каже. Завист сама себе једе*. Последња пословица гласи овако: *Што нијеси рад да ти други људи чине не чини ни ти никоме; а што желиш да теби други људи чине чини и ти свакоме*. Ове концентрисане народне мудрости у малим исказним формама свакако су одлично методичко средство с више намена – да се деца подуче читању, да се науче народним веровањима и да развијају моралне вредности.¹

Вук, затим, наводи велика слова азбуке, онда црквену азбуку, девет упутстава за читање црквене азбуке, примере скраћених речи са титлама из црквених текстова, а затим текст *Символа православне вере* и *Молитве господње*. На последњим страницама Вуковог буквара, као и у многим ранијим букварима, наводе се ознаке за бројеве и, на крају, таблица множења.

5. БУКВАРИ НЕКАД И САД – ЗАКЉУЧНА РАЗМАТРАЊА. Много ће времена протећи после објављивања описаних буквара док они не добију данашњи изглед. Примећујемо да им је основна функција увек била иста, али да су се допунске мењале.

1. У прошлости је из буквара провејавао задатак да се очува православна вера (што потврђују верски текстови), затим национални идентитет (што показују народне пословице), па и задатак да буквар буде увод у све науке (математику, географију, историју), а данас се шаље порука да буквар има задатак да на неприметан начин уведе дете из света игре у свет образовања.

2. Стари буквари служили су за учење читања, а вештина писања се занемаривала, док су данашњи буквари, не занемарујући читање, ипак, чини се, у први план ставили овладавање вештином писања и моторичким вештинама уопште.

¹ Владимир Вукомановић, доцент на Учитељском факултету у Београду, изнео је на округлом столу БУКВАР – ПРВА КЊИГА, ПРВА РАДОСТ И ПРВА БРИГА (20. април 2017, Кућа писаца, Тршић) занимљиво запажање о неким данас не препоручљивим и неприхватљивим пословицама, а које је Вук унео у свој буквар. У једној од њих дискриминишу се Роми: *Не враћај зло за зло, ни псовку за псовку; Цигани се псују*, а у другој се говори о смрти, што се не препоручује у уџбеницима, а посебно не у букварима: *Ради као да ћеш сто година живити, а моли се Богу као да ћеш сутра умријети*.

3. Стари буквари су хладни, ауторитативни, у њима се, с позиције недодирљивих висина аутора и учитеља, износе чињенице корисницима, за које често нисмо сигурни да морају бити деца. Нови буквари су засновани на комуникативној методи, сусретљиви су према ученику, писани су с намером да га опишоме, али и да се поиграју с њим, да га забаве и да га заинтересују.

4. Неки аутори старих буквара (на пример, Орфелин) имали су свест о томе ће њихов буквар многим корисницима бити једина књига у животу, па су га пунили најразличитијим садржајима из различитих наука, док аутори данашњих буквара знају да је њихова књига прва у низу у дугачком образовном систему који предстоји. Различите позиције аутора, другачије постављени задаци и намере, утичу на различите концепције буквара.

Прича о букварима представља кратак приказ развоја књижевног српског језика, стратегије српског образовања, као и односа према ученику, његовим дужностима и потребама.

ЛИТЕРАТУРА

Грбић 2010: Душица Грбић, „Буквари за Србе у XVIII веку”, *Буквари и букварска настава код Срба*, уредник Бранислава Јордановић, Београд: Педагошки музеј, 43–55.

Драгићевић 2008: Рајна Драгићевић, „Душан Радовић о уџбеницима”, *Душан Радовић и развој модерне српске књижевности*, зборник радова, Београд: Учитељски факултет, 223–233.

Јанићијевић 2014: Валерија Јанићијевић, „Буквар”, *Лексикон образовних термина*, уредник Петар Пијановић, Београд: Учитељски факултет.

Јордановић 2010: *Буквари и букварска настава код Срба*, зборник радова, уредник Бранислава Јордановић, Београд: Педагошки музеј.

Радовић 2006: Душко Радовић, *Баи свашта*, сабрани списи, приредио Мирослав Максимовић, Београд: Завод за уџбенике и наставна средства.

Трајковић 2010: Борјанка Трајковић, *Библиографија српских буквара (1597–2008)*, Београд: Завод за уџбенике, Педагошки музеј.

Чигоја 2010: Бранкица Чигоја, „Кратак преглед првих српских буквара”, *Јужнословенски филолог LXVI*, 513–545.

Чалић 2010: Боривој Чалић, „Буквар велики Захарије Орфелина као просветитељска идеја образовања”, *Буквари и букварска настава код Срба*, уредник Бранислава Јордановић, Београд: Педагошки музеј, 55–75.

ИЗВОР

Дигитална библиотека Магице српске садржи све букваре о којима се говори у тексту.

Рајна М. Драгићевић

FIRST SERBIAN PRIMERS TO THE *FIRST SERBIAN PRIMER*

Summary

On the occasion of 190 years since the publication of the first Serbian primer by Vuk Stefanovic Karadzic, this article is dedicated to this primer, as well as to those of the Serbian primers that preceded it. The focus of the research is the additional material in those old primers, and especially the selection of texts for practising the initial reading. The author of this article wanted to know if the authors of the first primers tried to draw the attention of students by implementing some methodological procedures and adding some entertaining features. At the end of the paper some conclusions are made about differences in the processing of materials in current and old Serbian primers, especially those of the eighteenth century.

Keywords: Primer, the first Serbian primer, Vuk Karadzic, the initial teaching of reading and writing, Serbian language.